

- Silić, J. (1979.) *Od rečenice do teksta*. Umjetnost riječi. 2. Zagreb, str. 79.–92.
 Silić, J. (1984.) *Od rečenice do teksta*. Liber. Zagreb
 Silić, J. (1999.) *Gramatički i komunikacijski red riječi u suodnosu*, Kolo. 3. Zagreb, str. 449.–455.
 Silić, J., Rosandić, D. (1991.) *Jezik, izražavanje i stvaranje 1*. Školska knjiga, Zagreb
 Težak, S., Babić, S. (1992.) *Gramatika hrvatskoga jezika*. Školska knjiga, Zagreb

Sažetak

Dubravka Smajić, Visoka učiteljska škola, Osijek
 UDK 81'367.52:811.163.42-26, znanstveni članak,
 primljen 23. travnja 2002., prihvaćen za tisak 7. svibnja 2002.

Functional Sentence Perspective of Exclamatory Sentences

On the basis of the difference between functional sentence perspective and grammatical sentence structure, this paper tries to show the relationship between exclamatory utterance and information structure, i. e. functional sentence perspective.

PUTEM ILI PUTOM, PUTOVIMA ILI PUTEVIMA

Sanda Ham

U stilski raznolikom jednomilijunskom korpusu koji je građa Hrvatskomu čestotnomu rječniku (Moguš, 1999.) imenica se *put* (vrsta a, m. r.) pojavljuje tek 1232 puta; od toga u instrumentalu jednine 119 puta, a u obliku duge množine 94 puta. Pridodamo li navedenomu i složenicu *auto-put*, brojnost će se pojavnica povećati tek za 4 – dakle, u milijun riječi samo je 217 oblika imenice *put* koji su normativno zanimljivi i upitni. Već i sam navedeni brojčani podatak govori u prilog tomu da postavljati normativno pitanje o valjanom instrumentalnom obliku jednine: *putom* ili *putem* ili o valjanom množinskom obliku: *putovi* ili *putevi*, znači postavljati rubno normativno pitanje i odgovorom obuhvatiti tek neznatni dio hrvatskoga upotrebnoga rječnika.

Usprkos malenom broju pojavnica, *put* ne zaobilaze hrvatski jezični priručnici, kako oni iz 19. st., tako i gramatike, rječnici i jezični savjetnici iz 20. st. No ni poslije dva stoljeća normativnih preporuka, suvremeni jezični priručnici ne daju jednoznačni odgovor na sljedeća pitanja:

1) Ovisi li oblik instrumentala jednine o svezi prijedloga i imenice – treba li *putem* upotrijebiti bez prijedloga, a *putom* s prijedlogom?

2) Ovisi li oblik instrumentala jednine i oblik duge množine o značenju – treba li *putem*, *putevi* upotrijebiti u prenesenom značenju, a *putom*, *putovi* u doslovnom značenju i koja su značenja doslovna, a koja prenesena?

3) Jesu li *putovi* hrvatski oblik, a *putevi* nehrvatski?

4) Koji je naglasak u množini: *pùtevi/pǔtovi* ili *pútevi/pútovi*?

Odgovor će na pojedino pitanje ovisiti o jezičnom priručniku u koji ćemo pogledati, a što više budemo zagledali u što više jezičnih priručnika, bit ćemo zbunjeniji i nesigurniji jer priručnici nude različite odgovore na ista pitanja. Posegnemo li za upotrebom i provjerimo li normativne preporuke u pisanom ili usmenom izričaju, osim što ćemo se poprilično pomučiti da pronađemo potvrde (jer je *putem/putom*, *putevi*, *putovi* rijetka pojavnica, primjerice, u cijelom broju Globusa samo je jednom *autoputovima*, i dva puta *putem*), uočiti ćemo i da se potvrde ne slažu ili s ovom ili onom normativnom preporukom, odnosno, da se slažu ili s ovom ili s onom preporukom. Drugim riječima, norma je nedosljedna, pa je i upotreba u odnosu na normu isto takva.

Upotrebna se nedosljednost ponajbolje pokazala u anketi u kojoj je sudjelovalo 106 ispitanika popunjavajući anketni listić u koji je trebalo upisati instrumental jedine ili oblik duge množine imenice *put* u 18 ponuđenih rečenica, što s prijedlogom ili bez prijedloga, što u doslovnom ili prenesenom značenju. Rezultati su ankete takvi da bi se na temelju njih mogla postaviti nova normativna preporuka, posve različita od već poznatih. Osim toga, ispitanici su popunjavajući anketu bili vidno zbunjeni; svoju su zbunjenost i nesigurnost pokazivali i čestim prepravljajanjem već upisanoga.

Zbog normativnih različitosti i suprotstavljenosti, zbog upotrebne nedosljednosti i kolebljivosti, cilj je ovomu radu propitati opravdanost pojedinih normativnih preporuka i jednoznačno odgovoriti na pitanje: *putom* ili *putem*, *pútovi* ili *pútevi* (*pǔtovi* ili *pǔtevi*).

Prijedložni i besprijedložni instrumental:

biti za putom, ali poći svojim putem

Maretićevska norma

Od Maretićeve Gramatike i stilistike hrvatskoga ili srpskoga književnog jezika (1899.) u hrvatsku je normu urasla preporuka da je pravilno upotrijebiti *putem* bez prijedloga, a *putom* s prijedlogom. Dio se hrvatskih jezičnih priručnika tiskanih u razdoblju od Maretića do 2001. čvrsto pridržava takvoga razgraničenja: Divković, 1917., Florschütz, 1940. i 1943., Brabec-Hraste-Živković, 1954., Pavešić, 1971., Hrvatska gramatika, 1995., Hrvatski jezični savjetnik, 1999., Težak-Babić, 2000., Krmpotičev jezični priručnik 2001.

Dobro je poznato da je Maretićeva gramatika ukorijenjena u Karadžićev jezični korpus – zanemariivši hrvatsku jezičnu tradiciju i sebi suvremenu vrijednu i jezično bogato razgranatu hrvatsku književnost, svoje je normativno upo-

rište Maretić pronašao u Karadžićevu i Daničićevu jeziku. Iako se uz imenicu *put* Maretić ne poziva izravno ni na Karadžića, ni na Daničića:

“Imenica *put* (lat. via, njem. Weg) ima u instr. sing. *putom* i *putem*, prvo kad je s prijedlogom, npr. stoji pod *putom*, šta je za onim *putom*? a drugo kad je bez prijedloga, npr. ide ovim *putem*” (Maretić, 1963.:152); “1. u instrum. sing je: *putem*, ali kad je s prijedlogom, onda je *putom*, na pr. za onim *putom* ima livada.” (Maretić, 1924.:119)

ipak je samo po sebi jasno da je Maretićeva normativna preporuka izrasla iz nehrvatske jezične građe, budući da je to jedina građa Maretićeve gramatike. Sama činjenica da je što poteklo iz Karadžićeve građe još uvijek ne znači da je nehrvatsko jer i karadžićevska i hrvatska norma rastu iz štokavštine kao zajedničke temeljnice pa se zajedničke crte obiju normi mogu prepostaviti iz same te činjenice. Međutim, tijekom 19. st. *putom* samo u prijedložnom izrazu i *putem* izvan prijedložnoga izraza, slobodno upotrijebljeno, nije bila zajednička crta hrvatske i karadžićevske norme – zajedničkom su ju crtom učinili vukovski gramatičari, poglavito Maretić.

Karadžićevska norma

U Srpskom rječniku Karadžić uz natuknicu *put* ispisuje različite instrumentale jednine, jedan s prijedlogom – *putom*, jedan bez prijedloga – *putem*, ali bez izravno izrečene normativne preporuke o upotrebi:

“[...] ja sam za *putom*” (Karadžić, 1818.); “[...] ide *putem*; stoji pod *putom*” (Karadžić, 1852.)

Budući da je Karadžićeva djelatnost imala velikoga ugleda u onodobnom slavističkom svijetu, a poglavito je ugledan i citiran bio njegov Srpski rječnik i to kao jedini valjani kada je štokavsko rječničko blago u pitanju, dobro je navesti Karadžićeve riječi iz Predgovora drugomu izdanju:

“Kao što sam i u oglasu kazao, ja sam one riječi što su naštampane prije donio amo u glavi, pak sam ih poslije pisao kako sam ih se mogao spominjati [...]” (Karadžić, 1852.)

Sam Karadžić izravno kaže da su riječi prikupljene iz sjećanja (jer su glavi donesene i po spominjanju pisane), pa ipak je takav ‘iz glave i spominjanja’ napisan rječnik postao uzor-građa za važna normativna djela koja su za hrvatski jezik bila i presudna, kao što je presudna bila Maretićeva gramatika i svi oni vukovski jezični priručnici oslonjeni na nju.

Daničić u Maloj srpskoj gramatici navodi iste primjere koji su u Karadžićevu rječniku i isto tako bez pojašnjenja i bez normativne preporuke:

“[...] *put* ina *putom* i *putem*, n. p. ja sam za *putom*, – stoji pod *putom*, ode *putem*.” (Daničić, 1850.:8),

ali u Oblicima srpskoga jezika više nema primjera prijedložne i besprijedložne upotrebe, nego povijesnim razlozim pojašnjava dvostruke nastavke u instrumentalu dovodeći oblike *putom*, *putem* u vezu s jezičnim razvojem prema kojemu nastaje *putem* i s jezičnom analogijom prema kojoj nastaje *putom*:

“U staro je vrijeme bila osobita vrsta imenice muškoga roda koja je imala osobite nastavke za svoje oblike [...] Taka je riječ bila *put* i glasila je u šestom pad. jed. *putem*, pa tako glasi i sada u tom padežu, ali izjednačivši se i u tom padežu s drugim riječima glasi i *putom*.” (Daničić, 1864.:9)¹

Ovdje je Daničić već naoružan mladogramatičarskim oružjem – dijakronijom i analogijom – onodobnom valjanom i prizatom metodologijom. Pridodamo li tomu i posvetu s prve stranice Oblika: “Srbima zapadne crkve Srbin istočne crkve” i činjenicu da Daničić nastavlja već poznatu Karadžićevu djelatnost utemeljenu na narodnom jeziku kao jedinomu normativnomu uzoru, razumljivije je zašto je ‘Karadžić-Daničićev jezični kanon’ stekao veliki ugled u europskim slavističkim mladogramatičarskim krugovima, nacionalno neobično pomirljivima kada je riječ o tom da je štokavština znak srpstva koji isključuje hrvatstvo. Europska slava i uklapanje u europske metodološke (i ideološke) jezikoslovne smjernice jednim su razlogom i znanstvene neupitnosti ‘Karadžić-Daničićeva jezičnoga kanona’ razvidne iz djela hrvatskih vukovaca koji dvoje o hrvatskoj jezičnoj prošlosti i sadašnjosti, ali ne i o ‘Karadžić-Daničićevu jezičnom kanonu’. Tako je u hrvatski jezik ulazilo štošta nehrvatskoga, a kako podatci pokazuju, u to se nehrvatsko može uvrstiti i sveza prijedloga i nastavka -om u instrumentalu jednine imenice *put*.

Norma zagrebačke filološke škole

Za razliku od Karadžića i Daničića, hrvatske slovnice nisu metodološki uklopljene u tadašnje mladogramatičarsko jezikoslovlje jer su bliže sinkroniji nego dijakroniji, kako sam Veber kaže, braneći se od mladogramatičara Jagića:

“Na to primjećujem, da nisam pisao svoje Skladnje na temelju onakove učenosti [!] koja ide svakomu izrazu tražiti kolievku, veća ja uzimam rieč kano odrasla čovjeka, pak joj opredjeljujem mjesto [...] Zato posve pravo veli g. Jagić da ja drugčije pišem filologičke članke, jer dočim on svakom i najmanjom sgodom iznosi na vidjelo svoje znanje sanskrita, ja argumentiram iz same naravi našega jezika.” (Veber, 1887.:230)

1 U Daničića je šesti padež instrumental.

Baš ta argumentacija ‘iz same naravi jezika hrvatskoga’ zagrebačkoj je filološkoj školi tijekom 19. st. bila krupna mana (jer se nije priklanjala mladogramatičarskom dijakronijskom pristupu), a danas je jedna od vrlina jer je argumentacija ‘iz same naravi jezika hrvatskoga’ u stvari sinkronijski opis koji nam pomaže proniknuti u hrvatski književni jezik 19. st.

Osim toga, hrvatske slovnice ne polaze od narodnoga jezika kao jedinoga normativnoga imperativa, nego od bogate višestoljetne hrvatske književno-jezične građe. Babukić, Mažuranić i Veber u toj građi nisu pronašli temelja za normativnu preporuku o prijedložnoj upotrebi *putom* i besprijedložnoj *putem*:

“Put ima u *Instrumentalu sing.* okončak *om* i *em*, i ovo posljednje čini se kao da je običnije, n. p. ja sam za *putom* (t. j. ja putujem); neka ide svaki svojim *putem*, i kojim je *putem* udario? (t. j. kojim je *putem* otišao?)” (Babukić, 1854.:186); “A put veli-se običnije: *putem* (hoditi)” (Mažuranić, 1866.); “*Put*, koja se je rieč u staroslavenskom jeziku dočimala na tanko jer (ь), dakle na mehki glasnik, ima i *em*: *put-om* i *put-em*.” (Veber, 1876.:32)

Uz navod iz Babukića potrebno je pojašnjenje jer je i u Babukićevim primjerima *putom* s prijedlogom, *putem* bez prijedloga, pa su po tom Babukićevi primjeri slični Karadžićevim. Međutim, Babukić je izričit u tom da je *putem* običnije, a u primjeru: *ja sam za putom* sveza je prijedloga i imenice frazeološka na što upućuje pojašnjenje: *ja putujem*. Kada tomu ne bi bilo tako, kada bi se Babukićevi primjeri i mogli dovesti u vezu s Karadžićevim, pa onda i s Maretićevom normativnom preporukom o upotrebi *putom* uz prijedloge, takvom se zaključku opiru i Mažuranić i Veber, ali i činjenica da se različitost normativnih rješenja ogleda i u manje poznatim slovnicama i gramatikama 19. st., zavisno o tom kojoj filološkoj školi pripadaju – Vitanovićeva slovnica (1872.), oslonjena na normu zagrebačke škole, popisuje *putom* i *putem* bez prijedložnoga ograničenja; Vuletićeva gramatika (1890.), oslonjena na vukovsku normu, propisuje *putom* s prijedlogom, a *putem* bez prijedloga.

Normirati *putom/putem* zavisno o prijedlogu suprotno je stvarnoj upotrebi koja se potvrđuje u hrvatskim tekstovima, kako onima prije zagrebačke škole, tako i onima poslije. O tom jasno svjedoče mnogobrojni primjeri iz hrvatskoga korpusa popisani u Akademijinu rječniku uz natuknicu *put*.² Iako je *put* zauzeo čak 22 stranice, u hrvatskih je pisaca samo 56 instrumentala bez prijedloga, a od toga je *putom* u 25 primjera, a *putem* u 31 primjeru. Iz primjera je razvidno da su stari hrvatski književnici besprijedložno *putom/putem* upotrebljavali ravnopravno, a u istoga se pisca potvrđuju i dvostrukosti, primjerice:

2 Svezak 54., str. 753.–777.

Nepravim *putom* tko ide [...] (Lucić). Vraćajući se onezijem istijem *putom*. (Držić). Mi ćemo sridnim *putom* poč. (Kačić). Nit sigurnim *putem* hodi on... Unaprida *putom* pravim tvo'ega slida (Došen). Koga *putem* rajskim vodiš. Sa mnom nosim skrovnijem *putom* (Gundulić)

S prijedlogom je za 3 instrumentala i to sva tri u frazemu: biti za *putom* – jedan Karadžićev, jedan Popovićev i jedan Šulekov. Osim ta tri primjera naveden je i jedan instrumental s prijedlogom *nad*: *nad putem* (ali nije bitan za argumentaciju jer je iz 14. st., a instrumental na -om razvija se tek u 15. st.) i jedan instrumental s prijedlogom *s*: *s putom* koji je iz Della Belle.

Prema navedenim se podatcima ne može zaključiti da je nastavak -em jedini u besprijedložnom instrumentalu, ni da je nastavak -om vezan samo uz prijedložni instrumental.

Suvremena norma

Primjeri iz starije hrvatske književnosti nisu slučajno preuzeti iz Akademijina rječnika – riječ je o brojnim primjerima iz brojnih hrvatskih autora u vremenskom razmaku od 13. st. pa sve do kraja 19. st., a svi su ti primjeri ukoričeni u jedan svezak i dostupni od 1952. kada je taj rječnički svezak objavljen. Međutim – korisni i na jednom mjestu sabrani, prihvatljivi i dostupni podatci koji govore usuprot tomu da je izbor padežnoga nastavka uvjetovan prijedlogom, zanemareni su, a normativna se preporuka nastavila prepisivati iz gramatike u gramatiku – sve do najsuremenijih normativnih djela. Tako je i u Hrvatskom jezičnom savjetniku (1999.), trenutačno posljednjoj riječi suvremene hrvatske norme. Preporuka je o upotrebi *putom/putem* u skladu s maretićevskom tradicijom, ali je nejasno i nedosljedno izrečena. U tekstualnom dijelu Savjetnika piše ovako:

“Imenica *put* ima i *putom* i *putem*.” (Str. 139.), “[...] Razlika između prijedloga i instrumentala imenice: kao prijedlog upotrebljava se oblik *putem* (*Posiljke su stigle putem međunarodnih organizacija*), a kao instrumental imenice oblik *putom* (*Išli smo trnovitim putom*).” (Str. 192.)

a u rječničkom dijelu ovako:

“1. *put* puta, i *putom* (s prijedlogom; npr. za *putom*) i *putem* (bez prijedloga; npr. svojim *putem*)” (Str. 1233.)

Jednom zadana normativna preporuka cijelo se stoljećem ponavlja bez obzira na opravdanost ili upotrebnu vrijednost, što više, opravdanost joj nikada nije ni provjeravana. Razlog je tomu vjerojatno u činjenici da je Maretićeva riječ

bila u potpunosti neupitna i da se prihvaćala bez zrnca sumnje. To što je još duboko u 20. st. imala snagu jezičnoga zakona, donekle je i razumljivo – početak je 20. st. obilježila pobjeda hrvatskih vukovaca, a ostatak stoljeća jugoslavenstvo. Ipak, od nekih bismo slovnica očekivali odmak od maretićevske norme – ponajprije Florschützove (1943.) ili Jurišićeve (1944.), ako ni zbog čeg drugog, a ono zbog znakovitoga jezičnoga razdoblja u kojemu su objavljene. Ali, čak se ni tih godina ne propituje Maretićev gramatički kanon. Pre-rađena i hrvatskomu jeziku prilagođena Florschützova Slovnica hrvatska (1943.) prenosi Maretićevu preporuku – pravopisno prilagođenu hrvatskomu jeziku, ali ne i sadržajno:³

“Od imenice *put* instrumental je *put-em*, kad nema pred njime priedloga, a *put-om*, kad ima pred njim priedlog. Na pr. *Idem svojim putem*, ali: *Livada je za putom*.” (Str. 25.)

B. Jurišić u povijesnoj gramatici, Nacrtu hrvatske slovnice (1944.) pojašnjava postanak oblika *putom* i *putem*:

“Ostatak negdašnje mužke i-deklinacije očuvao se u instr. sg. imenice *put* koja u tom padežu glasi *putem* [...] Pored toga dolazi taj padež i u mlađem obliku, po o-deklinaciji: *putom* [...]” (Str. 138.)

Točnom povijesnomu prikazu posve nemotivirano i netočno dodaje, a očito se ugledajući na Maretića:

“[...] ali se govori samo s priedlozima” (Str. 138.)⁴

Posve je narazumljivo zašto suvremeni hrvatski jezični priručnici i nadalje ostaju u okvirima maretićevske norme kada je o *putem/putom* riječ jer suvremena upotreba izmiče takvoj normi, isto kao što joj i starija upotreba nije mogla biti plodnim tlom.

Primjerice, Velika biblijska konkordancija (1991.) potvrđuje da je u Bibliji upotrijebljeno 147 besprijedložnih instrumentala: 133 *putem*, 14 *putom*, a prijedložni je instrumental samo jedan: za *putom* prema zapadu. Ti su suvremeni podatci slični onima iz starijih razdoblja oprimjerenih u Akademijinu rječniku po tom što je nastavak -om upotrijebljen slobodno, bez priedloga. Od starijih se podataka razlikuju po tom što nastavak -em ima izrazitu prednost, dok je u sta-

3 O pravoj naravi prilagodbe koju je prošla Florschützova gramatika da bi postala Hrvatska slovnica vidi: Samardžija, 1993.

4 Ista se takva povijesna pojašnjenja, uz nemotiviranu i neprovjerenu napomenu da se uz priedlog upotrebljava -om, ponavljaju desetljećima, sve do naših dana, vidi: Srhoj-Čerina, 1986.

rijim tekstovima prednost nastavka -em nad nastavkom -om u besprijedložnom instrumentalu tek neznatna. Suvremena književnost daje sličnu sliku jer se nastavak -om upotrebljava u besprijedložnom instrumentalu isto kao i -em:

Poljskim *putem* zašli su posljednji ljudi (Krlježa). *Putom* se širio medeni miris topola i breza. (Benešić), Cijelim dugim *putom*. (S. Novak), Svijet ide *putom* prema njojzi (Bertić)⁵

Podatci dobiveni anketom⁶ uklapaju se u opću sliku upotrebe nastavaka -om i -em, ali dajući izrazitu prednost nastavku -em jer je prijedložnih instrumentala s nastavkom -om 94, a s nastavkom -em 140; besprijedložnih je instrumentala s nastavkom -om 35, a s nastavkom -em 199.

Kada je riječ o instrumentalu jednine imenice *put* nije riječ o valjanom normativnom pravilu koje se sustavno krši, nego je riječ o valjanoj upotrebi koju norma sustavno pokušava ugušiti. Takav se zaključak nameće zbog najmanje triju razloga:

1. Oblici se *putem* i *putom* ravnopravno upotrebljavaju od 15. st. od kada mlađi oblik *putom* supostoji uz stariji *putem*. Prema tomu, vrlo stara jezična tradicija opire se vezivanju oblika *putom* isključivo uz prijedložnu upotrebu.
2. Instrumental jednine imenice *put* jedini je padež čiji nastavak zavisi o prijedložnoj ili besprijedložnoj upotrebi, a imenica *put* jedina je imenica koja u istom padežu ima različite oblike, ali tako da pojedini oblik zavisi o prijedlogu. Tim se imenica *put* ne uklapa u sustav jer ostale imenice koje u instrumentalu ili kojem drugom padežu imaju dvostruke nastavke, različite svoje oblike ostvaruju slobodno i nezavisno o prijedlogu. Primjerice, instrumental imenica s osnovom na *ar*: *mornarom/mornarem* ili instrumental imenica s osnovom na *št*, *žd*: *plaštem/plaštom*, *daždem/daždom*.
3. Da bi govornik mogao udovoljiti navedenoj normativnoj preporuci, mora govoreći biti svjestan padeža koji je upotrijebio, svjestan je li padež upotrijebio prijedložno ili besprijedložno, pa tek onda može upotrijebiti i od-

5 Primjeri preuzeti iz Povijesnoga pregleda... (1991.), str. 507.

6 Anketne rečenice: 1) Svoja prava ostvari (put) studentske udruge. 2) Dokumente predaj (put) odvjetničkoga ureda. 3) (Put) novina pronašao je izgubljeno dijete. 4) Između (put) izrasle su koprive. 5) Sve seoske (put) moramo raskrčiti. 6) Različitim (put) možeš do tržnice. 7) Čovjeku su nepoznati (put) Božji. 8) Djeca obično kreću (put) svojih roditelja. 9) Cigareta truje dišne (put). 10) Do rijeke se stiže strmim (put). 11) Tim ćeš (put) brže stići do škole. 12) Hodajući planinskim (put) umorili smo se. 13) Nad (put) nadvile su se vrbe. 14) Pod starim (put) otkriveno je staro naselje. 15) Uberi cvijeće koje raste za (put). 16) Zračnim (put) najbrže je do Splita. 17) Do Visa se može samo morskim (put). 18) Nad njegovim životnim (put) zasjalo je sunce.

govarajući padežni nastavak. Može li sve to prosječni govornik u jednom jedinom govornom trenutku? Normativna je preporuka očito daleko od jezične gospodarstvenosti pa onda i upotrebne praktičnosti. Istini za volju, jezičnoj se gospodarstvenosti i upotrebnoj praktičnosti protivi i preporuka o upotrebi naveska *-u* u dativu pridjevno-zamjeničke sklonidbe (*hrvatskomu, tomu, jednomu*), ali ta preporuka ima čvrsto uporište u još uvijek živoj i bliskoj jezičnoj tradiciji, što kod besprijedložnoga *putem* i prijedložnoga *putom* izostaje.

Prema svemu što je do sada rečeno, odgovor na prvo pitanje postavljeno na početku ovoga rada: Ovisi li oblik instrumentala jednine o svezi prijedloga i imenice – treba li *putem* upotrijebiti bez prijedloga, a *putom* s prijedlogom?, trebao bi biti sam po sebi razumljiv – oblik instrumentala jednine ne zavisi o svezi s prijedlogom. Tako normira i veći dio suvremenih normativnih priručnika: Povijesni pregled... (1991.), Anićeve rječnik (1991.), Brodnjakov razlikovnik (1992.), Raguževa Praktična hrvatska gramatika (1997.) i Rječnik hrvatskoga jezika (2000.) u kojima je instrumental *putom* oslobođen prijedloga, pa su u tim priručnicima *putom* i *putem* dvostrukost koje ne zavise o prijedložnoj upotrebi, ali zavise o doslovnom ili prenesenom značenju.

(Svršetak u idućem broju)

Literatura

- Anić, Vladimir (1991.), Rječnik hrvatskoga jezika, Zagreb
 Babukić, Vêkoslav (1854.), Ilirska slovnica, Zagreb
 Brabec, Ivan – Hraste, Mate – Živković, Sreten (1954.), Gramatika hrvatskoga ili srpskoga jezika, Zagreb
 Brodnjak, Vladimir (1992.), Razlikovni rječnik srpskog i hrvatskog jezika, Zagreb
 Daničić, Djuro (1850.), Mala srpska gramatika, Beč
 Daničić, Djuro (1864.), Oblici srpskoga jezika, Biograd
 Divković, Mirko (1917.), Oblici i sintaksa hrvatskoga jezika, Zagreb
 Florschütz, Josip (1940.), Gramatika hrvatskoga ili srpskoga jezika, Zagreb
 Florschütz, Josip (1943.), Hrvatska slovnica, Zagreb
 Hrvatska gramatika (1995.), E. Barić, M. Lončarić, D. Malić, S. Pavešić, M. Peti, V. Zečević, M. Znika, Zagreb
 Hrvatski jezični savjetnik (1999.), Zagreb (Savjetnik uredili: L. Hudaček, M. Mihaeljević, L. Vukojević)
 Jurišić, Blaž (1944.), Nacrt hrvatske slovnice, pretisak 1992., Zagreb
 Karadžić, Vuk Stefanović (1818., 1852.), Srpski rječnik, Beč
 Krmpotić, Marijan (2001.), Hrvatski jezični priručnik, Kloštar Ivanić

- Maretić, Tomo (1924.). Hrvatski i srpski jezični savjetnik. Zagreb
- Mažuranić, Antun (1866.). Slovnica Hèrvatska. Zagreb
- Moguš, Milan (1999.). Hrvatski čestotni rječnik. Zagreb (Čestotnik uredio M. Moguš, autori: M. Bratanić, M. Moguš, M. Tadić)
- Pavišić, Slavko (1971.). Jezični savjetnik s gramatikom. Zagreb (Savjetnik uredio S. Pavešić, autori: V. Barac-Grum, D. Malić, S. Pavešić, Z. Vince)
- Povijesni pregled... (1991.). Povijesni pregled, glasovi i oblici hrvatskoga jezika, S. Babić, D. Brozović, M. Moguš, S. Pavešić, I. Škarić, S. Težak. Zagreb
- Raguž, Dragutin (1997.). Praktična hrvatska gramatika. Zagreb
- Rječnik hrvatskoga jezika (2000.), glavni urednik J. Šonje, Zagreb
- Samardžija, Marko (1988.). Duga i kratka množina u hrvatskom književnom jeziku, Jezik, god. 35., br. 5., str. 129–136.
- Samardžija, Marko (1993.). Hrvatski jezik u Nezavisnoj Državi Hrvatskoj. Zagreb
- Srhoj-Čerina, Ljubica (1986.). Jezik, god. 33., br. 5., str. 148.–150.
- Težak, Stjepko – Babić, Stjepan (2000.). Gramatika hrvatskoga jezika. Zagreb
- Veber, Adolfo (1876.). Slovnica hrvatska, Zagreb
- Veber, Adolfo (1887.). Djela Adolfa Vebera, svezak III, Zagreb
- Velika biblijska konkordancija (1991.). Zagreb – Novi Sad, 1991.
- Vitanović, Josip (1872.). Slovnica hèrvatskoga jezika, Osěk
- Vuletić, Frane (1890.). Gramatika bosanskoga jezika, Sarajevo

POSTUPCI U PRIKAZIVANJU DJEDA NEUMIJKE

Diana Zalar

Lingvističko-stilske mikrostrukture Trude Stamać u djelu *Oprostite Neumijki* u usporedbi s makrostrukturnim postupcima tretiranja lika djeda Neumijke u bajci Ivane Brlić-Mažuranić *Lutonjica Toporko i devet župančića*

“Kad on ovako progovorio, al se pred njim na kuli stvorio starac. Halja mu traljava, brada nepočešljana. Pogledaš li mu bradu i haljinu, misliš: ubogar je zadnji; ali zagledaj mu oči, odmah vidiš: ako ne zna, što ti znadeš, ali znade, što ti nikad znati nećeš.” (*Lutonjica Toporko i devet župančića*, I. Brlić-Mažuranić)

Jedan od najvitalnijih i najzanimljivijih likova u hrvatskoj književnosti za djecu jest djed Neumijka. Zamislila ga je i oživjela Ivana Brlić-Mažuranić, a neslućenu dubinu podarila mu je književnica i prevoditeljica Truda Stamać u zbirci kratkih priča *Kapi*.